

I. Relația om–natură

Natura întregă a apărut și a evoluat prin coordonarea Divinității. Știința ateistă nu poate explica, prin teorii serioase, apariția materiei din nimic, apoi apariția vieții din materia moartă și, în final, apariția conștiinței umane. De fapt, știința singură nu poate, nici măcar, să ne spună ce este materia și nici ce este conștiința. Spiritualitatea ne învață că atât materia, cât și spiritul sunt forme de energie create de Divinitate. Toate aceste mari enigme ale istoriei naturale (și chiar și ale istoriei socioculturale) nu pot fi explicate decât prin existența unui proiect inteligent (*intelligent design*) al Lui Dumnezeu.

Așa cum Divinitatea a coordonat evoluția naturală, tot Ea a intervenit și în evoluția geno-culturală a oamenilor, în istoria socioculturală. Doar știința și spiritualitatea, împreună, pot explica aceste fenomene fundamentale, și după cum vom vedea în cele ce urmează, tot ele pot explica și „mecanismul” foarte complex al istoriei umanității.

La baza acestei deveniri istorice a societății umane, credem noi, stă relația om–natură, prin intermediul căreia lucrează Divinitatea asupra dezvoltării spiritului, prin relația om–natură înțelegând conexiunea dintre conștiință și materie, în toate aspectele sale.

În înțelepciunea sa omniscientă și ca parte a proiectului său inteligent, Dumnezeu l-a făcut pe om o ființă duală, deopotrivă rațională și emoțională pentru ca cele două laturi să se echilibreze reciproc. Rațiunea fără emoție este rece și lipsită de empatie, iar emoția fără rațiune este incontrollabilă și periculoasă. De asemenea, așa cum vom vedea în cele ce urmează, echilibrul dintre ele este realizat și de factori externi ființei umane, cum ar fi *praxis*-ul și tradiția, și, în general, de relația om–natură.

Un alt aspect important al relației om–natură îl constituie fenomenul de complexificare a acesteia de-a lungul istoriei. Omenirea a parcurs un lung drum de la uneltele primitive până la complexe gadget-uri din zilele noastre, de la vechile așezări din bordeie și colibe din preistorie la megalopolisurile din epoca contemporană, de la micile comunități nomade ale vânător-culegătorilor, până la națiunile moderne și, nu în ultimul rând, de la cunoștințele modeste ale omului preistoric, până la imensul progres științific din prezent. Fundamentul și forțele cele mai importante ale complexificării societății din preistorie până în epoca contemporană o reprezintă *praxis*-ul și tradiția și raportul dintre acestea.

Praxis-ul nu se limitează la producția materială, cum afirmau marxiștii, ci este, deopotrivă, un proces material și spiritual prin care omul transformă mediul înconjurător și propria sa conștiință. Concepția dualistă asupra istoriei pe care o propunem

În acest eseu pornește de la teza conform căreia baza și forța motrică a întregii istorii socioculturale din preistorie până în contemporaneitate o constituie *praxis*-ul, adică unirea spiritului cu materia prin activitatea umană.

Pentru a trăi și a evolua, oamenii au nevoie de hrană, locuințe, îmbrăcăminte, combustibil și energie, dar și de spiritualitate și cultură. Oamenii au evoluat din lumea animală sub directa coordonare a Divinității și au influențat la rândul lor natura înconjurătoare și au creat cultura prin *praxis*.

Spre deosebire de animale, omul nu s-a adaptat în mod pasiv la natură, ci a exercitat mereu o influență activă asupra ei. Prin *praxis*, omul nu acționează numai asupra naturii, ci și asupra mediului antropoc (deja creat de om) sau chiar și asupra celorlalți oameni (de exemplu prin educație).

Acționând asupra mediului înconjurător, natural și antropoc, și unii asupra altora, oamenii și-au dezvoltat abilitățile și talentele, au dobândit experiență (și tradiție în muncă), și-au înmulțit cunoștințele despre lume și viață și, nu în ultimul rând, au creat diverse tradiții.

În acest eseu vom folosi conceptul de tradiție în sensul său cel mai larg, adică de „experiență a popoarelor” (Émile Fauget) transmisă din generație în generație și alcătuită din ansamblul de obiceiuri și cutume religioase, morale, juridice, valori spirituale, folclor, aptitudini și tehnici meșteșugărești, artistice sau legate de orice tip de activitate umană. Aceasta este depozitara *praxis*-ului și a tot ceea ce oamenii din toate epocile istorice au creat și dezvoltat în sfera valorilor transmisibile și verificate de Istorie.

Condițiile activității sociale, ale *praxis*-ului, reprezintă, propunem noi, un ansamblu de structuri complexe, în cadrul căruia

putem distinge două subsisteme fundamentale: relația om–natură și relațiile socioculturale. Prin relația om–natură avem în vedere toate aspectele acestei conexiuni fundamentale pentru istoria societății. De la nivel bio-genetic la cele mai complexe reflectări filosofice și artistice ale acestei relații în conștiința oamenilor din toate timpurile, această unitate dialectică dintre om și natură și dinamica ei reprezintă, în opinia noastră, premisa devenirii istorice a ansamblului relațiilor sociale.

Influența mediului geografic asupra complexificării societății se manifestă în special prin faptul că natura reprezintă o condiție primordială și o sursă permanentă de materie primă pentru producția materială, dar și un nesecat izvor de inspirație și de informații pentru creațiile spirituale.

Mediul geografic influențează și asupra specializării activităților materiale ale oamenilor. În zonele fertile s-a dezvoltat agricultura, în regiunile bune pentru pășunat s-a extins creșterea animalelor iar, în lumea modernă, pe teritoriile bogate în păduri, metale și diferite forme de combustibil, s-au putut dezvolta diversele ramuri ale industriei.

Această influență a mediului geografic a avut și ea un caracter istoric, în Antichitate regiunile mai fertile din jurul marilor râuri și fluvii (Nilul, Tigrul și Eufratul, Gangele, Fluviul Galben, Amazon etc.) sau bazinului mediteranean fiind mai favorabile apariției și dezvoltării civilizațiilor antice ale Egiptului, Orientului Mijlociu, Indiei, Chinei, civilizațiile Americii de Sud și Imperiului Roman, iar după progresul științei și revoluția industrială din epoca modernă, regiunile bogate în resurse mineraliere, carbonifere și apoi și petrolifere din Occident, au devenit mai importante pentru activitățile economice și pentru complexificarea societății.

Complexificarea *praxis*-ului a depins într-o măsură mai mare de mediul natural înconjurător la începuturile istoriei. Atunci când mijloacele de activitate au ajuns la un nivel mai mare de complexitate, influența acestui mediu s-a diminuat. În societățile moderne, de exemplu, s-au construit centre industriale în zone îndepărtate de sursele de materii prime deoarece s-au dezvoltat și mijloacele de transport și de comunicare. Progresul științific și tehnic au redus dependența de mediul geografic, dar a crescut în schimb influența omului asupra naturii, fapt ce a adus și rezultate pozitive, dar și negative (precum poluarea mediului).

Cu cât *praxis*-ul este mai complex cu atât relațiile omului cu natura sunt și ele mai profunde și mai variate. Dependența societății de resursele naturale nu dispare în societatea modernă, dar puterea omului de a influența din ce în ce mai mult fenomenele naturii și de a folosi resursele naturale în scopurile și interesele sale a crescut permanent, în special în secolul XX și până în prezent. Până la inventarea motoarelor cu combustie internă sau a mașinilor electronice, nu a existat nici dependența de petrol sau de energie electrică, dar descoperirea surselor de energie a dat oamenilor noi posibilități de relaționare cu mediul natural înconjurător.

Oamenii au schimbat foarte mult natura prin intervenția lor asupra ei, prin *praxis*. Ei au defrișat suprafețe întinse de păduri și le-au adaptat pentru activitățile agricole, au creat sisteme de irigații și substanțe chimice prin intermediul cărora au transformat multe pământuri nefertile în terenuri roditoare. Foarte multe specii de animale și plante au fost duse la extincție (ca mamuții, pasărea dodo, tigru tasmanian și multe altele) din cauza vânătorii excesive și a intervenției greșite a omului în

procesele naturale, dar tot el a creat și specii noi prin selecția artificială și prin domesticire (de exemplu câinii, pisicile, grâul etc.).

Prin *praxis* oamenii au îmbinat spiritul cu materia, această unire transformându-le reciproc, fapt ce a constituit forța motrice a procesului de complexificare social-istorică din trecutul îndepărtat și până în zilele noastre. Istoria civilizației umane este în același timp și istoria influenței omului asupra naturii, *praxis*-ul, progresul științei și tehnicii, complexificarea mijloacelor de activitate fiind principalele instrumente prin care societatea umanizează natura.

Expresia materială a gradului în care spiritul modelează natura este reprezentat de nivelul de complexitate al mijloacelor de activitate. Începând cu revoluția științifică din epoca modernă, posibilitatea oamenilor de a transforma mediul natural s-a amplificat, știința fiind și ea un important mijloc de activitate.

Însușindu-și cunoștințe și informații despre natură, oamenii pot să acționeze mai eficient asupra mediului, conform scopurilor lor. Greutățile cu care se confrunta omul primitiv din cauza dezvoltării incipiente a formelor de cunoaștere a dus la apariția prejudecăților care au frânat mult evoluția cunoașterii și afectează în mod considerabil atmosfera socială. Spiritul abia cunoștea materia, relația lor era încă la începuturile sale.

Descoperirea focului, a roții și a prelucrării ceramicii sunt cele mai cunoscute invenții ale preistoriei, acestea fiind primele mijloace materiale de activitate prin care omul a început să stăpânească treptat natura. Le-au urmat, peste secole, multe alte invenții și descoperiri, ce au dus la creșterea gradului de complexitate a relației om-natură, de la domesticirea animalelor

la folosirea forțelor naturii (a vântului și a râurilor de exemplu), iar de aici la inventarea mașinii cu aburi care a inaugurat era industrială. Oamenii au descoperit apoi electricitatea care a revoluționat producția materială și apoi a impulsionat procesele de automatizare și cibernetizare din secolul XX.

În prezent, oamenii folosesc un nou mijloc de activitate, cu o forță incomparabilă cu a oricăruia de până acum – internetul, care a accelerat procesul de complexificare a societății, a relației om–natură, și care a creat posibilitatea digitalizării și robotizării *praxis*-ului, ceea ce a antrenat niște transformări sociale comparabile doar cu cele determinate de revoluția industrială.

Relația om–natură a avut, așadar, un parcurs istoric treptat, fiecare pas fiind posibil datorită evoluției spiritului în raport cu materia, de nivelul de dezvoltare al cunoașterii și de complexitatea mijloacelor de activitate.

Desigur că un impact foarte mare asupra acestei istorii a relației om–natură l-a avut și ordinea socială. În societatea tradițională, impactul activității umane asupra naturii era mult mai limitat, dar și cu efecte negative mai puține. Revoluționând mijloacele de activitate prin industrializare și folosirea cunoștințelor și informațiilor furnizate de științe, capitalismul a avut un impact și mai mare asupra luptei dintre om și natură.

Dar supunerea forțelor naturale și a mediului înconjurător în societatea modernă a avut efecte contradictorii, s-a îmbunătățit considerabil nivelul de trai, a crescut speranța de viață a oamenilor, s-a dezvoltat civilizația urbană, s-au răspândit mai ușor cultura și valorile materiale și spirituale, dar cu costuri umane imense și cu prețul poluării naturii atât în țările capitaliste, cât și în cele comuniste (sau cu un alt tip de dictatură).

Capitalismul și comunismul au adus și lucruri pozitive și negative, de aceea considerăm noi că cea mai bună formă de ordine socială trebuie să fie o terță variantă, alternativă, care să moștenească doar părțile pozitive din aceste sisteme opuse, dar complementare, din secolul trecut.

În era digitalizării și robotizării, a internetului și a ingineriei genetice, cea mai mare parte a omenirii trăiește, în mod paradoxal, în continuare în lipsuri materiale, dezinformare și analfabetism funcțional. Dacă în sistemul capitalist complexificarea relației om–natură s-a realizat în mod spontan și întâmplător, pe baza inițiativelor particulare sau de stat, în societatea viitorului va trebui să se abandoneze acest gen de dezvoltare socială, punându-se accentul pe armonizarea relației om–natură, ceea ce reprezintă un început în rezolvarea conflictului dintre om și natură în direcția înălțării spirituale a omului.

Mult timp, oamenii nu au putut să prevadă consecințele negative, poluante, ale activității lor asupra naturii. Defrișarea pădurilor, industrializarea, utilizarea îngrășămintelor în agricultură, ori consumerismul, poluează mediul natural și constituie latura mai puțin frumoasă a relației om–natură. În prezent, multe mișcări și organizații ecologiste, dar și oameni de știință, încearcă să găsească soluții pentru diminuarea efectelor negative ale activității umane, însă acest lucru se va putea realiza abia în viitor dacă va triumfa revoluția științifico-spirituală și centrismul absolut. Dar dacă omenirea va merge în continuare pe calea capitalismului consumerist sau a așa zisului „socialism democratic” (foarte popular acum în Occident), a ateismului și apostaziei, totul se va îndrepta spre o apocalipsă ecologică.

Un aspect interesant al relației om–natură este caracterul dual al formelor de așezare umană: urbană și rurală. Cele două tipuri de așezări umane, opuse dar, în același timp, puternic interconectate, satul și orașul, sunt într-o relație dialectică, al cărui produs este civilizația. Orașele și satele formează împreună structura teritorial-administrativă a unei țări. Rețeaua de orașe și de sate care s-a format încă din Antichitate, s-a modificat de-a lungul timpului, satele fiind predominante în societatea tradițională, iar orașul, în cea modernă.

Diferența fundamentală dintre ele este dată de faptul că satele sunt mai tradiționaliste și mai legate de natură, iar orașele au fost mai deschise spre inovație și activități cultural-economice mai complexe, ambele având o importanță egală în făurirea civilizațiilor, fiecare contribuind în felul său la acest proces istoric. Dacă satele sunt preocupate mai mult de agricultură și de activitățile aferente acesteia, orașele au oferit spațiul dezvoltării comerțului și civilizației urbane, și apoi, în epoca modernă, a industriei și a altor activități economice specifice mediului urban modern.

Dualismul sat–oraș este forma de manifestare concret fizică și spirituală în același timp, a civilizației umane, acest lucru subliniind încă o dată caracterul dual al existenței. Pe de altă parte, conflictul dintre sat și oraș poate genera și efecte negative, precum nașterea și preeminența prejudecăților, disensiunilor dintre locuitorii lor și diviziunea internă a societății în două zone civilizaționale opuse până la antagonism total (în unele cazuri).

Un alt aspect important al relației om–natură este densitatea populației umane. Demografia influențează și ea, într-o anumită măsură, accelerarea sau diminuarea ritmului complexificării

Cuprins

<i>Prefață de Marius Mărcinescu</i>	7
<i>Introducere. Despre metodă</i>	11
I. Relația om–natură	21
II. Dubla structură a societății	41
III. Elitele și masele	81
<i>Concluzii</i>	89
<i>Bibliografie</i>	95